

Beyhakî

Hakan Temir

İstanbul: Siyer Yayınları, 2022, 144 sayfa.

Hz. Muhammed' in (s.a.v.) hayatını tanımak ve tanıtmak, Müslümanlar için daima önemli bir konu olmuştur. Çünkü İslâm'ı anlamanın yollarından biri, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) tanımaktan geçmektedir. Onun tebliğiyle birlikte her alanda gösterdiği örneklik, Müslümanlar için önem arz eder. Bu nedenle, İslâm uleması ilk dönemlerden itibaren, Hz. Muhammed' in (s.a.v.) hayatını anlatan siyer eserleri telif etmişlerdir. Hakan Temir, bu konuyu ele alan eserinde “Müslümanların Hz. Peygamber'in hayatına duydukları ilgi, Kur'an-ı Kerim'in ona atfettiği değerle paralel olduğundan siyer, kendi sahasını erken dönemde belirledi. Esasında sahâbe neslinden itibaren inananların Hz. Peygamber'in hayatını tanımak için çaba sarf etmeleri, bu alanda önemli bir adımdı (s.87).” şeklinde ifade etmektedir. Ancak siyer eserleri kadar, bu eserleri kaleme almış olan ilim ehli kimseler de önemlidir. Hz. Peygamber'in hayatını tanıırken aktarılan rivayetlerin güvenilirliği ve eseri kaleme alan ilim adamının ilmî kişiliği, Müslümanlar tarafından incelenmiştir. Siyer Yayınları, siyer alanına katkıları önemli olan siyer yazarlarını tanıtmak için kırk eserden oluşan “Siyerin Öncüleri” projesini başlatmıştır. Bu proje, siyer müelliflerinin hayatlarını ve incelenen müelliflerin siyer alanına katkılarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. 2022 yılında tamamlanarak yayımlanan bu proje; içerisinde yer alan müellifleri, yaşadıkları asır ve dönemler göz önünde bulundurarak kronolojik çerçeveye ekseninde sıralamıştır.

Proje içerisinde incelenen siyer müelliflerinden birisi olan Beyhakî, Hakan Temir tarafından kaleme alınmıştır. Beyhakî, “Siyerin Öncüleri” projesinde on sekizinci sırada yer almaktadır. Temir, biyografi niteliğindeki bu eseri ile Beyhakî'nin yaşadığı dönemi sosyal, siyasî, ilmî ve kültürel yapıyı da göz önünde bulundurarak müellifin hayatını detaylıca incelemiş ve müellifin ilmî kişiliğini

vurgulamaya gayret göstermiştir. Ayrıca Beyhaki'nin hayatını etraflıca ele alan bu çalışmasında onun, sadece bir siyer müellifi olarak değil, aynı zamanda döneminin sosyal, siyasal ve kültürel yapısını da gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra olayların nedenlerini, etkilerini ve toplumsal dinamikleri de irdeleyerek, o dönemin tarihsel ve entelektüel atmosferini eserinde okuyucuya aktarmaktadır. Böylece yazar, Beyhaki'nin sadece bir muhaddis ve tarihçi olarak değil, aynı zamanda bir düşünür olarak da derinlikli bir portresini çizmektedir. Yazar, Beyhaki'yi kaleme almasındaki asıl amacı "Hadisçiliği ve hayatı hakkında çok sayıda tez, makale ve ansiklopedi maddesi yazılmıştır. Lakin bu çalışmaların büyük bir kısmı hadis ilmine yönelik ve geneli hadis alanındaki araştırmacıların kalemiyle ele alındığından, onun hayatının ve eserlerinin siyer bakış açısıyla yeniden incelenmesine ve değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmuştur (s.12-13)." Şeklinde açıklamaktadır. Bu temelde, Beyhaki'nin siyer alanındaki katkıları ve eserlerinin siyer bağlamında detaylı bir biçimde ele alınması, Temir'in çalışmasının temel odak noktalarından birisini oluşturmaktadır.

Proje şablonu çerçevesinde girişten sonra üç ana bölüm, sonuç ve ekler kısımlarından oluşan bu eserin "Giriş" bölümünde Beyhaki'nin yaşadığı coğrafyaya dair geniş bilgiler yer almaktadır. Özellikle V/XI. asır İslâm coğrafyasına dair sunulan bilgiler ile yazar, müellifin etkisi altında yetiştiği coğrafyayı inceleyerek ortamın müellif üzerinde nasıl bir etki bıraktığını okuyucuya göstermek istemiştir. Zira eserin giriş kısmında belirtildiği üzere "İnsanoğlu, çevresinde gerçekleşen hadiselerle kayıtsız kalamadığından her insan aslında, yaşadığı çevrenin ve asrın ürünüdür (s.15)." Bu ilkeden hareketle yazar Beyhaki'nin yaşadığı coğrafyayı genelden özele doğru ilerleyen yöntemiyle tanıtmaya çalışmıştır. İlk olarak Beyhaki'nin yaşadığı asırdaki İslâm dünyasının genel durumu hakkında bilgi verip, müellifin yaşadığı coğrafyanın siyasî yapısını batı ve doğu olarak iki kısma ayırarak incelemiştir. Daha sonra coğrafyaya hâkim olan sosyal, ilmî ve kültürel yaşama dair bilgilerden bahsederek yazar, kronolojik sıralamayı bozmadan akıcı ve betimleyici bir üslupla Beyhaki'nin yaşadığı asrı resmetmeye çalışmıştır.

Eserin birinci bölümü, Beyhaki'nin hayatını ayrıntılı olarak ele almakta ve "Hayatı ve Faaliyetleri" ana başlığını taşımaktadır. İlk bölüme müteakip, yazar, bir insan hayatının doğal akışına uygun olarak "ilmî tahsili, hocaları ve öğrencileri, mezhebi ve itikadî görüşleri, zühd ve takva, vefâtı" gibi farklı alt başlıklar şeklinde Beyhaki'nin hayatını belirli bir düzen içinde sıralamıştır. Doğum tarihi ile ilgili veriler ile başlayan anlatı, müellifin doğduğu şehri, ait olduğu soyu, milleti, çocukluk yıllarını, ailesinin etkilerini ve çevresinden edindiği lakaplara dair bilgilere de yer vermektedir. Beyhaki'nin gençlik yıllarının ele alındığı "İlmî Tahsili" adlı ikinci alt başlıkla beraber, müellifin ilmî seyahatleri, ziyaret ettiği şehirlerin ilmî seviyeleri ve bu seyahatlerde edindiği bilgilere odaklanılarak

hocalarından ve öğrencilerinden bahsedilmiştir. “Hocaları ve Öğrencileri” alt başlığında ise veriler sınıflandırılarak Beyhaki’nin ilimlerinden istifade ettiği hocaları ayrı ayrı tanıtılmış ve kendisinin ders vermiş olduğu öğrencilerine dair bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca bu kısımda, Beyhaki’nin hocalarının uzmanlık\ otorite alanları belirtilerek bilgi detaylandırılmıştır.

Temir, eserinin ikinci bölümünde Beyhaki’nin eserlerini odak noktası yapmıştır. Eserlerin ilgili alanlarını belirleyerek müellif tarafından kaleme alınan eserleri, konularının farklılıklarına göre kategorize edilip sekiz farklı başlık altında incelemiştir. “Hadis”, “Fıkıh”, “Siyer”, “Şemâil ve Teracim”, “Kelâm”, “Edep ve Ahlâk”, “Zühd”, “Tefsir” ve “Dil” başlıkları altında Beyhaki’nin eserleri sıralanmıştır. Özellikle, müellifin delâil türüne dair yazdığı eserin muhtevasına dair detaylı bilgiler yer almaktadır. Yazar siyer alanı için bu eserin önemli olduğunu belirterek, “Mevcut hâliyle eser, Beyhaki’nin siyer alanından yazdığı en kapsamlı kitaptır (s.73).” ifadesiyle eser üzerine okuyucunun dikkatini yoğunlaştırmıştır. Bu bölümde, bazı eserlere dair yeterli bilgilerin olmaması dikkat çekmektedir. Ancak bu durumun, zaman içinde yazılmış ve nüshaları kaybolmuş eserlerle ilgili yeterli bilgi eksikliğinden kaynaklandığı yazar tarafından ifade edilmektedir.

Kitabın üçüncü bölümü, eserin asıl amacının gerçekleştiği bölümdür. Bu bölüm “Siyer Anlayışı ve Katkıları” başlığı altında ele alınmış ve yazar tarafından altı farklı alt bölümden oluşturulmuştur. Temir, bu bölümde Beyhaki’nin siyer anlayışına katkılarını incelerken öncelikle Beyhaki’nin “Siyer İlmindeki Yerini” ilk alt başlık altında inceleyerek özellikle siyer ilminin gelişim sürecine yer vermiş ve Beyhaki’nin bu süreçteki katkılarını vurgulamıştır. Beyhaki’nin siyer alanında neden öne çıkarıldığını ve çalışmaya konu edilme sebebini, “Beyhaki siyer alanında velût bir yazar olmasa da ortaya koyduğu eserin orijinalliğiyle delâil konusunda yetkin isimlerden birisidir. Beyhaki’nin siyer alanındaki başarısı ise kaynaklarında gizlidir. Eseri meydana getirirken hadis, siyer, megâzî kaynaklarını bir araya getirerek muhtevası zengin bir eser geride bırakmıştır (s.87).” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca, Beyhaki’nin *Delâilü’n-nübüvve* adlı eserini yazmaya teşvik eden unsurları belirtmesi, Temir’in olayların arka planını gösterme çabası açısından önemlidir.

İkinci alt başlık “Siyer İçerikli Eserleri” kısmında yazar, verdiği tarihi arka planın ardından eseri daha detaylı bir şekilde inceleyerek, incelediği eserlerin içeriğini parçalara ayırma yöntemiyle okuyucuya tanıtmıştır. Üçüncü alt başlık “Eserin Muhtevası” başlığında ise *Delâilü’n-nübüvve*’nin tahkikli nüshasını odak noktasına almıştır. Yazar bu durumu “*Delâilü’n-nübüvve* üzerine yaptığımız araştırmada bilgilere daha hızlı ulaşabilme adına tahkikli nüshayı esas aldık (s.102).” şeklinde açıklamıştır. Ayrıca, “Tahkikli nüsha, muhakkiklerin yaptığı izah ve açıklamalarla başlar. Burada Beyhaki hakkında ulemânın söylediği sözlere yer

verilerek onun ilim dünyasındaki yeri tespit edilir (s.103).” ifadesiyle amacına uygun olarak bu nüshayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Yazar dört, beş ve altıncı alt başlıklarda ise *Delâilü'n-nübüvve*'yi üç farklı şekilde inceler. “Kaynaklar” alt başlığında eserin yazımında kullanılan kaynakları tablo şeklinde listelemesiyle okuyucuya kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca Beyhaki'nin eserini oluştururken kullandığı metodunu ve üslubunu ayrı başlıklar altında incelemiştir.

Temir, “Sonuç” başlığında Beyhaki'nin siyer müellifleri içindeki konumunu tekrar vurgulayarak, üst başlıklarda verdiği bilgilerin büyük çoğunluğunu yeniden değerlendirmiştir. Kitabın son bölümü olan “Ekler” ise Beyhaki'nin yaşadığı coğrafyayı gösteren harita ve *Delâilü'n-nübüvve* adlı eserin yazma nüshasından resimlere yer almaktadır.

Sonuç olarak eser Beyhaki'yi odak noktasına alan çalışmalar için önemli veriler sunmaktadır. Kitapta sırasıyla Beyhaki'nin yaşadığı coğrafya, eğitim aldığı hocalar ve öğrenciler, çok yönlü bir ilim adamı olduğunu gösteren bilgiler, siyer yazıcılığının gelişim aşamaları, delâil edebiyatının ortaya çıkışı ve gelişimi, özellikle de *Delâilü'n-nübüvve* adlı eserine dair geniş değerlendirmeler yer almaktadır ve böylece, bir biyografi çalışmasının ötesine geçmektedir. Ancak, yazar muhtemelen Beyhaki'nin siyer edebiyatı içerisindeki konumuna odaklandığından üçüncü bölümde kısmen tekrara düşmüş, diğer taraftan belli bir konuya yoğunlaşmanın neticesinde bazı alt başlıkları yeteri kadar detaylandırmamıştır.

Halil İbrahim Uçar

(Yüksek Lisans Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

halilucarr02@gmail.com, orcid: 0009-0009-0159-510X)